

5. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (29.05.2013). URL: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf.

6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «ZAUNEGGER v. GERMANY» (заява № 22028/04) від 03.12.2009 р. *European Court of Human Rights*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>.

7. Синельников Є. В. Сучасні напрями розвитку судової практики вирішення спорів про визначення місця проживання дитини. *Слово Національної школи суддів України*. Вип. 3-4 (40-41). 2022. С. 47-56.

8. Постанова Верховного Суду від 16 лютого 2024 року у справі № 465/6496/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074192>.

9. Постанова Верховного Суду від 22 травня 2024 року у справі № 643/7509/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119264929>.

10. Постанова Верховного Суду від 22 травня 2024 року у справі № 754/3063/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Page/2>.

11. Проект Закону № 12131 «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо спільної опіки батьків над дітьми». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45066>

12. Проект Закону № 12132 «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо запровадження моделі спільної батьківської опіки батьків над дитиною після розлучень як основної». URL: <https://itd.rada.gov.ua/18360aaf-8188-4da0-b1e5-4d30afaceb6d>.

СОБКОВИЧ Віталій Віталійович,
здобувач ступеня доктора філософії кафедри
юридичної психології
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ОКУПАЦІЇ ТА МІГРАЦІЇ

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну призвело до безпрецедентної трансформації приватних правовідносин. Розірвання шлюбу в цих умовах перестало бути суто формальною процедурою, перетворившись на складний процесуальний квест, де стикаються інтереси національної безпеки, цифровізація правосуддя та фундаментальне право людини на справедливий суд.

В умовах воєнного стану простежується суттєве зростання кількості розлучень і при цьому переважна більшість розірвань шлюбу проводиться у судовому порядку. За даними Міністерства юстиції України та Державної судової

адміністрації у 2025 році в Україні зафіксовано 165 587 реєстрації шлюбів та 124 785 розлучень (з них 106710 через суд) [1]. У відповідності до звітів Державної судової адміністрації у 2021 році судами було розглянуто 100410 справ про розлучення, а за той же період кількість розлучень через органи державної реєстрації актів цивільного стану склала 29587 [2].

Слід зауважити, що подружжя, яке має спільний намір розлучитись не має неповнолітніх дітей може розлучитись через органи РАЦС і тому не потребує звернення до суду.

Отже, істотне збільшення кількості розірвання шлюбів через суд в умовах воєнного стану може свідчити про наступні тенденції:

- частина сімей перебуває за межами України і не можуть з'явитись до органів РАЦС,

- чоловіки, які перебувають за кордоном не бажають повертатись в Україну і шукають способи «дистанційного» розірвання шлюбу,

- частина шлюбів розриваються фіктивно задля наступного оформлення чоловіками самостійного догляду за дітьми і отримання внаслідок цього права на відстрочку, або ж звільнення з військової служби.

В умовах тимчасової окупації територій та ведення активних бойових дій класичний принцип підсудності за місцем проживання відповідача визначений ст. 27 ЦПК України часто є неможливим для реалізації, особливо, у разі реєстрації відповідача на таких територіях.

Однак, з метою забезпечення доступу таких громадян до правосуддя, Верховний Суд своїми розпорядженнями відповідно до ч. 7 ст. 147 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» та ч. 1 ст. 12 ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» визначає суди, яким змінено підсудність. Інформація про перелік таких судів публікується на порталі Судова влада України [3].

У разі зареєстрованого проживання громадянина України за межами України у відповідності до норм ст. 1 ЗУ «Про міжнародне приватне право» такі справи відносяться до категорії справ з іноземним елементом. А відтак слід застосовувати приписи ст. 497 ЦПК України у відповідності до якого підсудність судам України цивільних справ з іноземним елементом визначається цим Кодексом, законом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Отже, визначення підсудності ставиться у залежність від суті спору, а також від наявності відповідного міжнародного договору з країною перебування такого громадянина.

У відповідності до приписів ст. 130 ЦПК України у разі відсутності в адресата електронного кабінету судові повістки, адресовані фізичним особам, вручаються їм під розписку. Але, особам, які проживають за межами України, судові повістки вручаються в порядку, визначеному міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, в разі відсутності таких - у порядку, встановленому ст. 502 ЦПК України (вручення повісток працівниками дипломатичного представництва чи консульської установи України у відповідній державі).

Проте у разі реєстрації особи на тимчасово окупованих територіях відсутність поштового зв'язку фактично робить неможливим традиційне вручення повістки у відповідності до приписів ст. 130 ЦПК України. А тому такі учасники справи повідомляються про ухвалення відповідного судового рішення шляхом розміщення інформації на офіційному веб-порталі судової влади України.

Слід зазначити, що запровадження підсистеми «Електронний суд» значно спростило доступ громадян до правосуддя, а надсилання повідомлень в програмі «Дія» про наявність судових рішень та про заплановані судові засідання значно підвищила обізнаність сторін про наявні судові справи.

Підсистема «Електронний суд» дозволяє ідентифікувати особу за допомогою КЕП та забезпечити доступ до матеріалів справи з будь-якої точки світу, однак на практиці не всі справи оцифровуються належним чином (часто не проводиться сканування документів, які надійшли до суду у паперовому вигляді) і тому сторони мають прибути до суду, щоб ознайомитись з усіма матеріалами справи.

Використання власних технічних засобів для відеоконференцій стало законним способом участі сторін у судовому засіданні, що мінімізує потребу у фізичній присутності та мінімізує ризики відкладення судових засідань. Однак, подаючи відповідне клопотання сторона заявляє, що приймає на себе всі технічні ризики, пов'язані з неможливістю підключення і участі у засіданні, а в умовах сьогодення обстріли, повітряні тривоги та відключення електроенергії становлять значні ризики для розгляду справ.

Отже, на підставі проведеного аналізу можна зробити декілька висновків.

1) Для зменшення кількості судових справ про розлучення для подружжя, яке не має неповнолітніх дітей та має спільну згоду варто розширити способи позасудового розірвання шлюбу, зокрема з використанням додатка «Дія».

2) Слід доповнити ЦПК України нормами, які розширяють способи вручення судових повідомлень і доповнять їх, зокрема отриманням повідомлень про судові рішення та про дату судових засідань через розділ «Судові сервіси» у додатку «Дія» за аналогією повідомлень, отриманих через «Електронний суд».

Список використаних джерел

1. На 10 шлюбів припадає 7 розлучень. *Опендатабот : аналітика. 2026.* URL: <https://opendatabot.ua/analytics/marriage-divorce-2025> (дата звернення: 21.05.2026).

2. Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 21.05.2026).

3. Перелік судів підсудності яких змінена. URL: <https://court.gov.ua/pidsudnist/> (дата звернення: 21.05.2026).